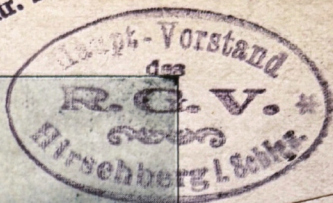

Stadlarchiv
Hirschberg (Riesengeb.)
Äußere Burgstr. 27

XIK. 410.

Górskie miasto
Czelmsko Śląskie
we wschodnich Karkonoszach

8
125

Bergstadt Schönberg

in Schlesien Osten des Riesengebirges

Wintersportplatz
Sommerfrische
Seehöhe: 720 m.

GÓRSKIE MIASTO
CHEŁMSKO ŚLĄSKIE
WE WSCHODNICH KARKONOSZACH

GÓRSKIE MIASTO
CHEŁMSKO ŚLĄSKIE
WE WSCHODNICH KARKONOSZACH

Z JĘZYKA NIEMIECKIEGO PRZEŁOŻYŁ
ORAZ PRZEDMOWĄ I PRZYPISAMI OPATRYŁ

MARIAN GABROWSKI

POLKOWICE 2026

Tytuł oryginału: *Bergstadt Schömberg in Schlesien Osten des Riesengebirges*.

Copyright © for the Polish translation by Marian Gabrowski

Wydawca:

Marian Gabrowski
marian.gabrowski@gmail.com

Projekt okładki i skład:

Marian Gabrowski

Na okładce:

Reprodukcja okładki i pierwszej strony wydania oryginalnego. Widoczne tu pieczęcie pokazują, że przed wojną broszura znajdowała się w zbiorach *Haupt-Vorstand R.G.V. Hirschberg i. Schles.* (Zarząd Główny Towarzystwa Karkonoskiego, Jelenia Góra na Śląsku) oraz *Stadtarchiv Hirschberg (Riesengeb.) Äußere Burgstr. 27* (Archiwum Miejskie Jelenia Góra – Karkonosze, Podwale 27), natomiast w latach powojennych w Archiwum Miejskim w Jeleniej Górze oraz w Bibliotece Archiwum Państwowego w Jeleniej Górze.

Ilustracje:

Wszystkie ilustracje pochodzą z oryginalnego wydania przewodnika.

ISBN 978-83-974451-2-3

SPIS TREŚCI

1. Przedmowa.....	7
2. Przekład przewodnika.....	9
I. Chełmsko Śląskie, liczące ponad siedem stuleci barokowe miasto.....	11
II. Chełmsko Śląskie, perła Doliny Zadorny.....	13
III. Wycieczka po starym mieście górskim.....	15
IV. Ośrodek sportów zimowych w Chełmsku Śląskim.....	23
V. Co warto wiedzieć o Chełmsku Śląskim.....	25
a) Zakwaterowanie.....	27
b) Gastronomia.....	27
c) Kwatery prywatne.....	27
d) Informacja turystyczna.....	27
e) Banki.....	28
f) Dokumenty do przekroczenia granicy.....	28
g) Drogi komunikacyjne.....	28
VI. Trasy turystyczne.....	29
a) Rombowe oznaczenia szlaków.....	29
b) W kierunku zachodnim.....	30
c) W kierunku wschodnim.....	30
d) Wycieczka do klasztoru w Krzeszowie.....	31
e) Adrśpach i Teplice nad Metują.....	32
f) Wycieczki całodniowe.....	34
g) Połączenia kolejowe.....	35
VII. Rozkład jazdy pociągów.....	37
VIII. Rozkład jazdy autobusów.....	38
3. Słownik nazw.....	39
a) Miejscowości.....	39
b) Drogi, ulice i place.....	40
c) Góry, skały i doliny.....	41
d) Wody.....	42
e) Inne.....	42
4. Treść przewodnika w języku niemieckim.....	45

1. Herb Chelmska Śląskiego. Ilustracja z reklamy zamieszczonej w przewodniku.

1. Przedmowa

W bibliotece jeleniogórskiego oddziału Archiwum Państwowego we Wrocławiu zachowała się niepozorna publikacja „Bergstadt Schömborg in Schlesien Osten des Riesengebirges”¹. Tytuł ten na język polski można przetłumaczyć jako „Górskie miasto Chełmsko Śląskie we wschodnich Karkonoszach”². Jest to krótki przewodnik po mieście i jego najbliższej okolicy.

Broszurę wydrukowała drukarnia z Chełmska Śląskiego, prawdopodobnie w nakładzie 6000 egzemplarzy. Brak jest informacji o autorze zamieszczonych w niej tekstów. Nie jest również znana data wydania broszury, można ją jednak oszacować. Rozkład jazdy pociągów zamieszczony na przedostatniej stronie zawiera adnotację, że obowiązuje on od 15 maja 1934 roku, tak więc publikację wydano po tej dacie. Z kolei w samej treści przewodnika dzisiejszy Błazejów, wioska przylegająca do Chełmska Śląskiego, wymieniony jest jako *Blasdorf*. W 1936 roku nazwę tę zmieniono na *Tannengrund*, toteż można wnioskować, że broszurę zredagowano przed tą datą.

1 Biblioteka Archiwum Państwowego w Jeleniej Górze, nr 5185.

2 Dosłowne tłumaczenie oryginalnego tytułu brzmiałoby: „Górskie miasto Chełmsko Śląskie na Śląsku we wschodnich Karkonoszach”. Niemiecka nazwa miasta nie informowała o jego śląskim położeniu, dlatego wzmianka o tym w tytule publikacji była uzasadniona. Jednak w języku polskim już sama nazwa miejscowości zawiera tę informację, w związku z czym zdecydowałem się pominąć zbędne powtórzenie.

Nie wiadomo także, ile edycji miał ten przewodnik. Znana jest wersja z rozkładem jazdy datowanym na 1930 rok, co dowodzi, że ukazały się przynajmniej dwa wydania. Na stronie tytułowej starszej edycji zawarto informację, że publikacja powstała staraniem wydziału urzędu miasta odpowiedzialnego za turystykę.

„Górskie miasto Chełmsko Śląskie we wschodnich Karkonoszach” to już kolejna przetłumaczona przeze mnie pozycja przybliżająca przeszłość ziemi kamiennogórskiej. Mam nadzieję, że nie tylko pozwoli ona poznawać historię tych okolic, ale stanie się także inspiracją do współczesnych wędrówek.

W celu ułatwienia korzystania z przewodnika wszystkie niemieckie nazwy zastąpiłem współczesnymi odpowiednikami polskimi lub czeskimi. Nazwy nieposiadające obecnie ustalonego odpowiednika zostały przetłumaczone i zapisane w cudzysłowie. Ich pełne zestawienie zawiera zamieszczony na końcu słownik nazw.

Pamiętajmy też, że tekst przewodnika nie stanowi wiernego obrazu ówczesnego Chełmska Śląskiego, lecz jego świadomie wyidealizowaną wizję. Autor przedstawia miasteczko jako niemal idylliczną krainę, pełną barokowego uroku, malowniczych krajobrazów i niezwykłych atrakcji turystycznych. Mimo tego sielankowego tonu, w tekście dostrzec można już pierwsze przejawy realiów Trzeciej Rzeszy. Ich namacalnym śladem jest propagandowe imię nadane górskiej drodze budowanej wówczas za miastem.

Marian Gabrowski

Polkowice, czerwiec 2026 roku

2. Przekład przewodnika

*Jakże Ty tam leżysz, tak spokojnie i cicho,
Ty, idyllo dająca len,
Chełmsko Śląskie w słonecznym blasku!
W tych zielonych zaułkach
Zasypia wszelka tęsknota,
Tutaj chciałbym zapuścić korzenie
i czuć błogość bycia u siebie.*

2. Krótki wiersz rozpoczynający przewodnik zilustrowano zdjęciem przedstawiającym południową pierzeję Ryнку w Chełmsku Śląskim, widzianą z perspektywy podcieni. Na drugim planie górujący nad kamienicami kościół katolicki.

I. Chełmsko Śląskie, liczące ponad siedem stuleci barokowe miasto

Łagodnie wijąca się z Kamiennej Góry Kolej Doliny Zadnrzy dowozi podróżnych do romantycznej idylli starego barokowego miasta w niecałe trzy kwadranse. Miejscowość ta została założona w 1214 roku. Stare miasto przypomina otwartą księgę historii. Jeden barokowy szczyt stoi obok drugiego, jeden przewyższając drugi wdziękiem formy. Rynek z pięknymi podcieniami został ostatnio nazwany barokowym cudem. Zarząd miasta dokładał starań, aby odrestaurować najpiękniejsze domy, a w przyszłości będzie ich znacznie więcej.

3. Widok na północną pierzeję Rynku w Chełmsku Śląskim. Na pierwszym planie samochody z lat międzywojennych, za nimi kamienice z podcieniami i pięknymi szczytami o fantazyjnych kształtach.

Katolicki kościół parafialny, z jego dostojnym i eleganckim wnętrzem, jest jednym z najpiękniejszych kościołów na Śląsku. Można tu zobaczyć liczne dzieła sztuki: obrazy Willmanna³, rzeźby w drewnie, wspaniały ołtarz główny z bogatą złotą dekoracją. Został zbudowany przez słynnego opata Bernarda Rosę⁴ z Krzeszowa w latach 1670-1684. Portal plebanii jest zachwycający.

Charakterystyczne dla miasta są szczyty i podcienia domów wzniesionych z drewna i kamienia. Uważny obserwator będzie w stanie prześledzić rozwój drewnianych budowli poprzez zabudowę z niemal każdego okresu. Słynne „Dwunastu Apostołów” i „Siedmiu Braci”, ciekawe grupy drewnianych domów, mają niemal 300 lat.

4. Wnętrze tradycyjnego warsztatu tkackiego. Obok tkaczki widzimy kołowrotki i motowidło, na drugim planie krosno ręczne.

3 Michał Willmann (1630-1706) – malarz, rysownik, grafik i autor fresków. Tworzył między innymi dla cystersów z Krzeszowa, dawnych właścicieli Chełmska Śląskiego.

4 Bernard Rosa (1624–1696) – cysters, od roku 1660 opat klasztoru w Krzeszowie. Był ważnym organizatorem życia zakonnego i propagatorem kontrreformacji na Śląsku, szerzył kult św. Józefa, wspierał rozwój sztuki sakralnej.

II. Chełmsko Śląskie, perła Doliny Zadarny

Poeeci i malarze odkryli tę perłę, która jest tak odosobniona od szerszego świata, ale właśnie z tego powodu tak cenna. Każdy, kto kiedykolwiek mieszkał w starych murach miasta i pozwolił, aby wszystkie wrażenia zapadły w pamięć, ten wkrótce poczuje tęsknotę za tą romantyczną idyllą, by po burzliwym biegu życia znów zobaczyć rozmarzone uliczki i oddychać aromatycznym powietrzem leśnych wzgórz.

Kto zna głębokie wąwozy Gór Kruczych i „Niepodzielonych”⁵? Piękny, gęsty drzewostan w tutejszych lasach państwowych przypomina swoim charakterem Schwarzwald. Dolina Miłości, Krucza Dolina, Krzyżówka BHP, Rozdroże Trzech Buków, „Plac Ulryka”, co za wspaniałe miejsca cudownej górskiej przyrody!

5. Mieszkanki z okolic Chełmska Śląskiego w tradycyjnych strojach ludowych.

5 W przewodniku pojawia się tu nazwa *Ueberschaar*. Dziś góry te uznaje się za część Gór Kruczych, ale niegdyś wymieniano je pod osobną nazwą, jako *Überschaargebirge*, co można przetłumaczyć jako „Góry Niepodzielone”. Ich lokalizacja opisana jest np. tutaj: W. Patschovsky, *Góry Krucze oraz ich najbliższe okolice*, tłum. M. Gabrowski, Polkowice 2025, s. 17.

I ciągle zmieniające się obrazy: na wschodzie Dolina Zadnrny, Chełmsko Śląskie, a daleko za nimi Góry Wałbrzyskie i „Góry Kłodzkie”; na zachodzie Lasocki Grzbiet, Grzbiet Karkonoszy, Śnieżka, przed oczami zaskoczonego turysty rozpościera się cała Wyżyna Śląska. A przecież to zaledwie 800-850 metrów nad poziomem morza, które da się zdobyć bez wysiłku. Ale można też wspinać się po alpejskich grzbietach, od grani do grani! Podążaj za mną do Skalki, którą można uznać za zapowiedź formacji Adršpašské skály. Ale więcej o tym poniżej! Zachodnie Góry Krucze zbudowane są z porfiru, podczas gdy góry na wschód i południe od miasta to formacje piaskowcowe. Dwa kilometry na południe od miasta znajduje się dział wodny między Łabą i Odrą.

6. Zamieszczone w przewodniku zdjęcie ukazujące dolinę pomiędzy porośniętymi lasami zboczami, zapewne Kruczą Dolinę w Górach Kruczych.

III. Wycieczka po starym mieście górkim

Zwiedzanie rozpoczynamy od ratusza znajdującego się po południowo-zachodniej stronie Rynku.

Stary ratusz, którego budowę rozpoczęto w 1687 roku, wyróżnia się spośród wszystkich domów na Rynku, a nawet w całym mieście. Pięć kolumn z gustownymi zdobieniami wznosi się na dużej szerokości frontu nad arkadami, które po tej stronie Rynku niestety są zamurowane. Interesujące jest zdobienie nad oknami: Polihymnia, symbol muzyki, która w Chełmsku Śląskim zawsze była kultywowana z zamiłowaniem.

Wejdzmy do ratusza. To tutaj rozpoczyna się muzeum regionalne. Na ścianie po prawej stronie ozdobna, ręcznie kuta krata z unikalnymi wzorami. Po prawej i lewej stronie znajdują się dwa kamienie graniczne w formie mitry biskupiej, dawne kamienie graniczne klasztoru, które do dziś można znaleźć w Górach Kruczych wzdłuż tak zwanej drogi granicznej⁶. Noszą one liczbę 1727 i wyznaczają granice zwierzchnictwa dawnego klasztoru⁷.

Nie zapomnijmy spojrzeć w lewo na Miejską Kasę Oszczędności, która włączyła do swoich wnętrz sąsiedni budynek, tworzący dzięki kolumnom i sklepieniom nastrojowe, zabytkowe wrażenie. W murach można wyraźnie dostrzec przebieg starych podcieni, które już dawno zostały zamurowane z powodu braku miejsca. Dziś z pewnością nie pozwolilibyśmy im zniknąć.

6 Losy tych kamieni opisuję tutaj: M. Gabrowski, *Cysterskie kamienie graniczne z grzbietu Gór Kruczych – podsumowanie cyklu*, [w:] „Na Szlaku”, nr 12/2025, s. 6-8.

7 Kamienie te stały w budynku dawnego ratusza jeszcze w latach powojennych. Jeden z nich zaginął, drugi dziś znajduje się w ogrodzie za jednym z „Dwunastu Apostołów”, opisuję go tutaj: M. Gabrowski, *Cysterski kamień graniczny z Chełmska Śląskiego*, [w:] „Na Szlaku”, nr 4/2025, s. 6-10.

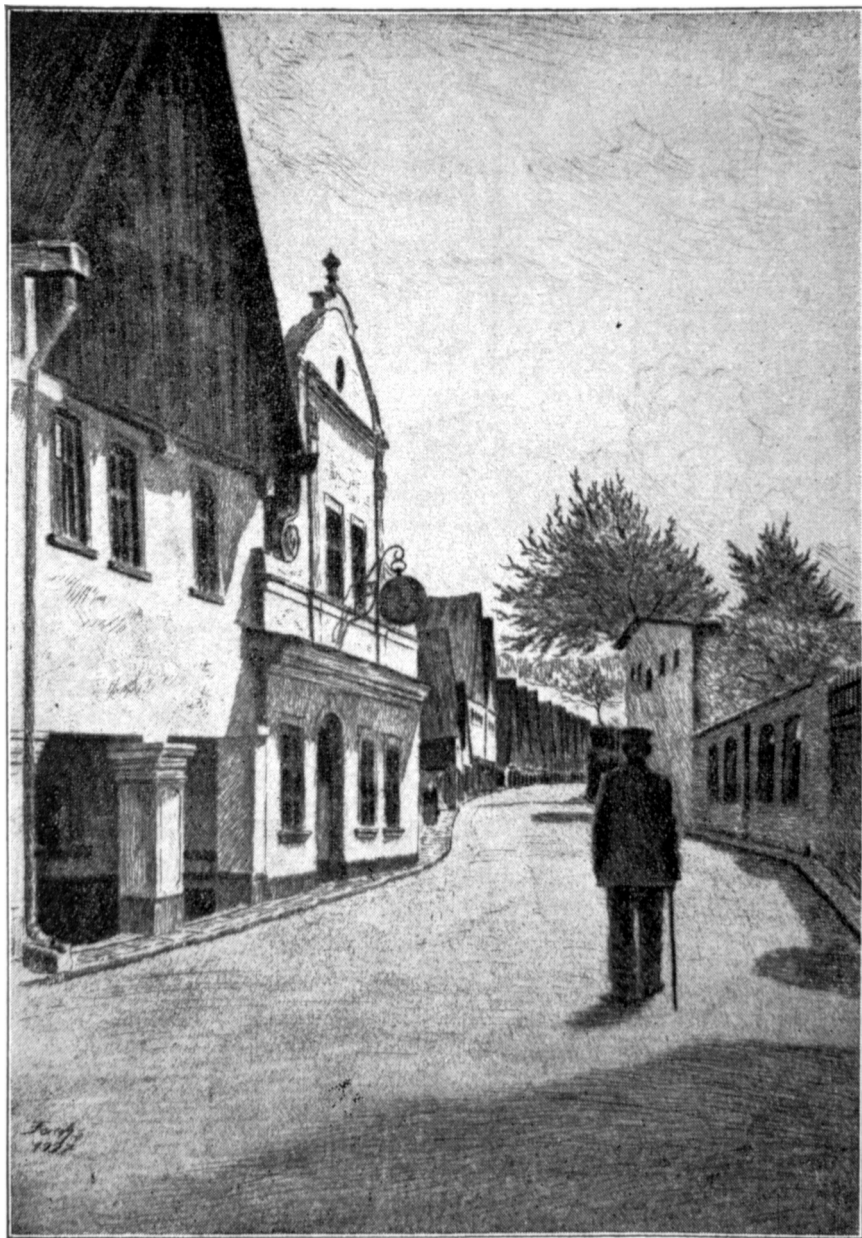

7. Grafika ukazująca fragment Rynku w Chełmsku Śląskim.

Na pierwszym piętrze ratusza mieści się sąd, biuro turystyczne, magistrat, policja oraz urząd stanu cywilnego, natomiast na drugim piętrze znajduje się muzeum regionalne. Cenne skarby cechowe, zabytkowe ozdoby oraz wartościowe zbiory dokumentów zachwycą koneserów. Muzeum można zwiedzać w każdej chwili po wcześniejszym umówieniu się w biurze turystycznym. W korytarzu wiszą dotyczące Chełmska Śląskiego ryciny autorstwa Iwana⁸ i Fuchsa⁹. Można również zobaczyć stare krosno ręczne, wykonane z drewna w 1856 roku.

8 Friedrich Iwan (1889–1967) – malarz i grafik, specjalizujący się w pejzażach, zwłaszcza Karkonoszy. Tworzył obrazy olejne oraz grafiki, a jego prace często przedstawiały górskie krajobrazy i życie lokalnej społeczności.

9 Erich Fuchs (1890–1983) – malarz, grafik i rysownik, który przez wiele lat mieszkał i tworzył w Sudetach. Jego prace dokumentują życie codzienne górali i regionalne zwyczaje, a także pejzaże i sceny obyczajowe.

8. Grafika ukazująca ulicę Sadecką. Na drugim planie widać stojące do dziś drewniane domki „Dwunastu Apostołów”. W lewym dolnym rogu widoczna sygnatura „Fuchs 1927”.

Tutaj pomocny przewodnik zawsze wskaże przyjezdnym drogę przez dziedziniec ratusza do schroniska młodzieżowego. Gdy przechodzimy przez wnętrze ratusza, widzimy, jak styl budowli został ukształtowany przez chęć wykorzystania części działki korzystnie położonej przy Rynku.

Dawne więzienie sądowe zostało przekształcone na schronisko młodzieżowe z 30 łózkami dla chłopców i dziewcząt. Przyjaźni gospodarze chętnie pokażą każdemu przybyszowi proste, ale funkcjonalne wyposażenie.

Stąd zobaczymy położony po lewej stronie kościół ewangelicki, nowszą budowlę z lat 90. XIX wieku.

Idziemy dalej w kierunku ulicy Lubawskiej i chętnie rozglądamy się po bokach ulicy, która dzięki wysokim domom szczytowym, tak bardzo do siebie podobnym, sprawia dość osobliwe wrażenie. Ale można tu znaleźć również małe barokowe szczyty.

Skracamy w wąską ścieżkę za starą szkołą tkactwa, prowadzącą w stronę ulicy Młyńskiej, a następnie w kierunku ulicy Błażejowskiej. Miniemy mechaniczną tkalnię firmy Hugo Wielanda¹⁰ i dotrzemy do Domu Strzelca, starego budynku z muru pruskiego, zbudowanego wkrótce po wojnie trzydziestoletniej. Obok strzelnicy znajduje się mały park miejski z kamiennym upamiętnieniem¹¹ ojca gimnastyki Jahna¹².

Jeśli pójdziemy wzdłuż tego założenia parkowego, to po przekroczeniu wiodącego do Uniemyśla i Okrzeszyna odcinka Kolei Doliny Zadorny, droga doprowadzi nas do miejskich terenów sportowych. Przy skromnych środkach próbuje się tutaj z biegiem czasu stworzyć obiekt sportowy odpowiadający współczesnym wymaganiom, niestety znajduje się on dopiero na etapie początkowym.

Następnie przechodzimy przez 20-morgowy „Zagajnik Böhmera”, nazwany tak na cześć burmistrza Böhmera, który zaledwie jedno poko-

10 Hugo Wieland był przedsiębiorcą włókienniczym, synem Heinricha Wielanda, założyciela firmy tkackiej, którą współtworzył i rozwijał po 1903 roku. W 1913 roku wydzielił z niej część mechaniczną, tworząc własne przedsiębiorstwo „Mechanische Weberei Hugo Wieland”, które w okresie międzywojennym stało się dużą, nowoczesną i rozpoznawalną na świecie fabryką tkanin. Po wojnie w zabudowaniach tych działała firma Watra.

11 Losy tego pomnika opisałem w artykule: M. Gabrowski, *Pomniki Friedricha Ludwiga Jahna w Chełmsku Śląskim*, [w:] „Na Szlaku”, nr 2/2024, s. 17-18.

12 Friedrich Ludwig Jahn (1778–1852), niemiecki pedagog zwany „ojcem gimnastyki”. Propagował gimnastykę jako element wychowania fizycznego i narodowego, zakładając pierwsze niemieckie stowarzyszenia gimnastyczne.

lenie temu zlecił zalesienie tego terenu. Docieramy do domu opieki dla dzieci, który jest idyllicznie położony na skraju lasu. Dzięki zbiorce zorganizowanej przez lekarza powiatowego na rzecz dzieci tkaczy, tzw. „Pomocy Tkaczom”, zapewniane jest wyżywienie i zakwaterowanie dla 15-20 dzieci na stałe, zgodnie z zasadami lokalnej opieki rekonwalescencyjnej, pod nadzorem Szarych Sióstr Miłosierdzia. Obiekt istnieje od października 1929 roku. Miejmy nadzieję, że nigdy nie zabraknie środków na utrzymanie tego błogosławionego miejsca. Następnie podążamy wzdłuż linii kolejowej w kierunku ulicy Błażejowskiej, przekraczamy linię kolejową i wychodzimy ponownie przy Domu Strzelca.

Po dotarciu do ulicy Lubawskiej kontynuujemy naszą wędrówkę po mieście. Widzimy „Most Maryi” z piękną, ozdobioną złotem Madonną i dochodzimy do zbiegu potoków Meta i „Wójtowski Potok”, które od tego miejsca tworzą bogatą w pstrągi Zadrnę¹³. Rozciąga się tu zupełnie wiejski obszar, tzw. „Dolne Miasto”. Idziemy wzdłuż wody, aż do mostu prowadzącego do nowych budynków miejskich.

Tutaj znajdujemy się na ulicy Kamiennogórskiej, która ponownie zabiera nas do dawnego klimatu średniowiecznego miasta. Po prawej stronie znajdują się ponad trzystuletnie drewniane budynki, „Siedmiu Braci”, które są nadal zamieszkane. Następnie ciekawe domy z podcieniami, szpital z piękną płaskorzeźbą nad portalem¹⁴. Naprzeciwko mechanicznej tkalni lnu Aloyisa Wienera¹⁵ wznosi się jeden z najpiękniejszych domów w mieście, „Dom Schuberta”, którego charakter można porównać do wrocławskiego „Domu Molinarięgo”. Piękny barokowy szczyt oraz duże rozmiary domu z rozległymi przybudówkami wskazują na miejsce dawnej zamożności, gdzie niegdyś odbywał się cały obrót finansowy i giełdowy handel towarami.

13 Dziś przyjmuje się, że Zadrna ma swoje źródło w Błażejowie.

14 Opis szpitala oraz jego portalu: M. Gabrowski, *Dawny szpital w Chełmsku Śląskim*, [w:] „Na Szlaku”, nr 3/2026, s. 15-16.

15 Aloys Wiener (1858-1946) – był rodowitym mieszkańcem Chełmska Śląskiego. W przeciwieństwie od ojca i dziadka, którzy byli rzeźnikami, zajął się działalnością włókienniczą i założył własną tkalnię przy ulicy Kamiennogórskiej. Posiadał też miejscową elektrownię oraz koncesję na obsługę linii energetycznych. Prowadził również gospodę „Pod Gwiazdą”.

9. Fragment ulicy Kamiennogórskiej. Po lewej stronie charakterystyczne drewniane domy „Siedmiu Braci”, do dziś zachował się tylko jeden z nich, pozostałe spłonęły w latach powojennych. Nie zobaczymy też budynku widocznego po prawej stronie, jednak w dalszym ciągu stoi ukazana tu kolumna z figurą św. Anny.

Po lewej i prawej stronie piękne domy. Drewniane kolumny po lewej, kamienne po prawej. Następnie wracamy na Rynek i, trzymając się lewej strony, zwracamy uwagę na dolne podcienia. Pierwszych pięć domów jest ozdobą barokowego miasta. Zwróćmy również uwagę na figury świętych na ścianie. Święty Florian, który chroni nas od ognia.

Idziemy dalej wzdłuż ulicy Sądeckiej, gdzie jeden ciekawy dom stoi za drugim. Tuż za tkalnią Pfeiffera¹⁶ znajduje się „Dwunastu Apostołów”, powszechnie podziwiane stare domy tkaczy, wszystkie zbudowane w tym samym stylu (nawiasem mówiąc, pozostało ich tylko 11). Idąc dalej wzdłuż ulicy Sądeckiej albo też Podhalańskiej, dochodzimy do leśniczówki, urzędu celnego Rzeszy, domu wypoczynkowego Wyższej Szkoły dla Dziewcząt im. Cesarzowej Wiktorii we Wrocławiu oraz pensjonatu „Schronisko Leśniczego”¹⁷, otoczonych pięknym lasem. Wracamy jednak na Rynek i we wschodniej części widzimy szkołę (katolicką

16 Alois Pfeiffer (1897-1964) urodzony w Chełmsku Śląskim właściciel tkalni znajdującej się przy ul. Sądeckiej. Był między innymi radnym miejskim, przewodniczącym katolickiego stowarzyszenia kupców oraz Towarzystwa Karkonoskiego.

i ewangelicką), na którym to budynku uwagę zwraca tablica upamiętniająca urodzonego w Chełmsku Śląskim słynnego profesora historii Felixa Rachfahla¹⁸, którą odsłonięto 8 grudnia 1929 roku.

10. Fragment reklamy tkalni Inu Aloisa Pfeiffera. Widoczne tu zabudowania oraz ogrodzenie zobaczymy dziś przy ulicy Śądeckiej 4.

Na Rynku widzimy fontannę z piękną figurą Nepomucena. Stoimy tu pod górnymi podcieniami i patrzymy w dół na cały Rynek: barokowy cud, jedyny w swoim rodzaju. Następnie udajemy się do katolickiego kościoła parafialnego. Mijamy wspaniały portal plebanii. Obok znajduje się dom kościelny, z ponownie odsłanianymi sgraffiti¹⁹.

17 Miejsce to opisałem w artykule: M. Gabrowski, *Kamień upamiętniający założyciela pensjonatu Försterbaude w Chełmsku Śląskim*, [w:] „Na Szlaku”, nr 10/2024, s. 10-12.

18 Felix Carl Rachfahl (1867–1925) był historykiem specjalizującym się w historii politycznej i administracyjnej w duchu historyzmu. Studiował i wykładał na kilku uniwersytetach niemieckich, zajmował się m.in. historią Śląska i państwa pruskiego.

19 Budynek ten opisuję w artykule o tablicy pamiątkowej wmurowanej w jedną z jego ścian: M. Gabrowski, *Tablica z Chełmska Śląskiego upamiętniająca członków Katolickiego Związku Czeladniczego poległych w czasie pierwszej wojny światowej*, [w:] „Na Szlaku”, nr 12/2023, s. 16-17.

Kościół majestatycznie wznosi się w górę. Jest to pierwsza barokowa budowla na Śląsku, która powstała po wojnie trzydziestoletniej. Zbudowany przez opata Bernarda Rosę w latach 1670-1684, jest miejscem sztuki o niezwykle szlachetnym i uroczystym charakterze. Piękny ołtarz główny, wspaniała ambona z girlandami róż, droga krzyżowa namalowana przez uczniów Willmanna, po prawej stronie gotycka drewniana płaskorzeźba „Koronacja Maryi”, przed ołtarzem bocznym po lewej stronie kopia „Pocałunku Matki” autorstwa Willmanna.

IV. Ośrodek sportów zimowych w Chelmsku Śląskim

Kto zna te cudowne trasy narciarskie prowadzące na górę Róg, wędrowkę grzbietem z niepowtarzalnymi widokami na zaśnieżoną Dolinę Zadorny! I te piękne zjazdy na południe i północ! Niezliczona jest liczba kierunków, które można obrać: zjazd w stronę „Kapuścianych Stawów”²⁰ w rejonie Gorzeszowa, w kierunku Dobromyśla, w kierunku Kochanowa, w kierunku Łącznej, w kierunku Mieroszowa, w kierunku wioski Libná do punktu startowego toru saneczkowego w Chelmsku Śląskim („Górska Droga imienia Adolfa Hitlera”²¹ i stara droga z Libnej do urzędu celnego Rzeszy).

Na wschodzie Góry Krucze stanowią dziewiczy raj dla miłośników wędrowek narciarskich. Nawet gdy w Dolinie Zadorny i w Chelmsku Śląskim śnieg już zniknął, w Górach Kruczych warunki śniegowe są zazwyczaj dobre i utrzymują się aż do późnej wiosny. Łatwo dostępne wejście w góry, znajdujące się w odległości zaledwie około 2000 m od miasta, przy państwowej leśniczówce w Błażejowie, prowadzi w gęsto zalesione góry, które we wszystkich kierunkach oferują rozległe, pod względem romantyzmu nie do pobicia trasy dla wędrowek narciarskich. Sieć szlaków rozciąga się na długości ponad 200 kilometrów. Góra Końska, wznosząca się na wysokość ponad 800 metrów, oferuje w tym miejscu panoramę wysokogórską o wyjątkowej urodzie, wynikającej z przeważających tu silnych wiatrów i niewielkiego zalesienia. Dla doświadczonego narciarza zjazd stąd do doliny Długi Dół²² to przeżycie,

20 W treści przewodnika mowa o *Kohlsteichen* koło Gorzeszowa, zapewne autor miał na myśli stawy wzmiankowane w innych źródłach jako *Kohlteichen*. Są to dziś bezimienne stawy na potoku Jawiszówka, nieopodal Głazów Krasnoludków w Gorzeszowie. Ich lokalizację opisałem tutaj: M. Gabrowski, *Poszukiwania zaginionego krzyża z Gorzeszowa*, [w:] „Pomniki Dawnego Prawa”, zeszyt 55/56, marzec-czerwiec 2024, s. 82-91.

21 Tę wiodącą z Chelmska Śląskiego do Łącznej drogę opisałem w dwóch artykułach: M. Gabrowski, *Kontrowersyjny kamień Adolfa Hitlera przy dawnej Drodze Sudeckiej*, [w:] „Na Szlaku”, nr 1/2024, s. 15-17 oraz M. Gabrowski, *Kamiennogórski odcinek Drogi Sudeckiej*, [w:] „Sudety”, nr 2/2025, s. 14-16.

22 W niemieckim tekście przewodnika pojawia się tu nazwa *Gläser-Grund*, którą na język polski można przełożyć jako „Szklana Ziemia” lub też „Szklany Dół”. Jednak dziś dolina ta nosi nazwę Długi Dół. Jest to najprawdopodobniej wynikiem pomyłki, co szczegółowo opisuję tutaj: M. Gabrowski, *Historia Szklanej Ziemi koło Chelmska Śląskiego*, [w:] „Sudety”, nr 2/2023, s. 28-29.

jakiego nie może doświadczyć w wysokich górach w bardziej radosny sposób.

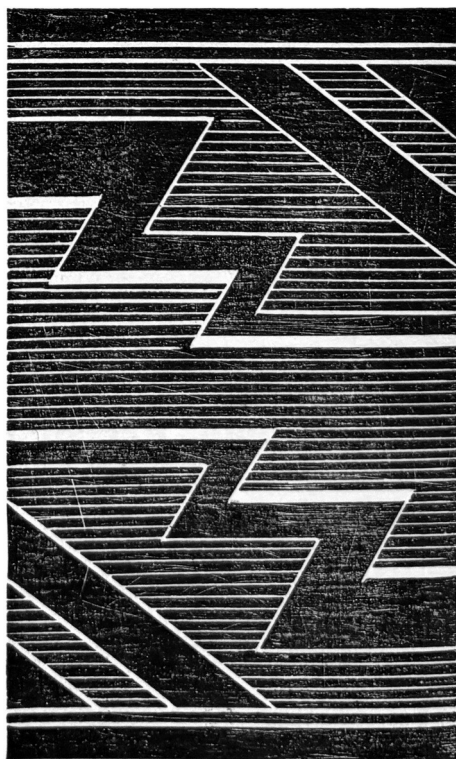
Skocznia imienia Doktora Schramma na „Górze Winklera” w Chełmsku Śląskim znajduje się w północno-wschodniej części miasta, na grzbiecie górskim przed kaplicą św. Anny. Sztuczna konstrukcja rozbiegu ma 28,5 m długości i 6,5 m wysokości. Strefa lądowania to naturalne zbocze z nieograniczoną strefą wyhamowania. Jest ona uznawana przez znanych skoczków za dobrą skocznię treningową, na której można osiągnąć odległości do 30 m.

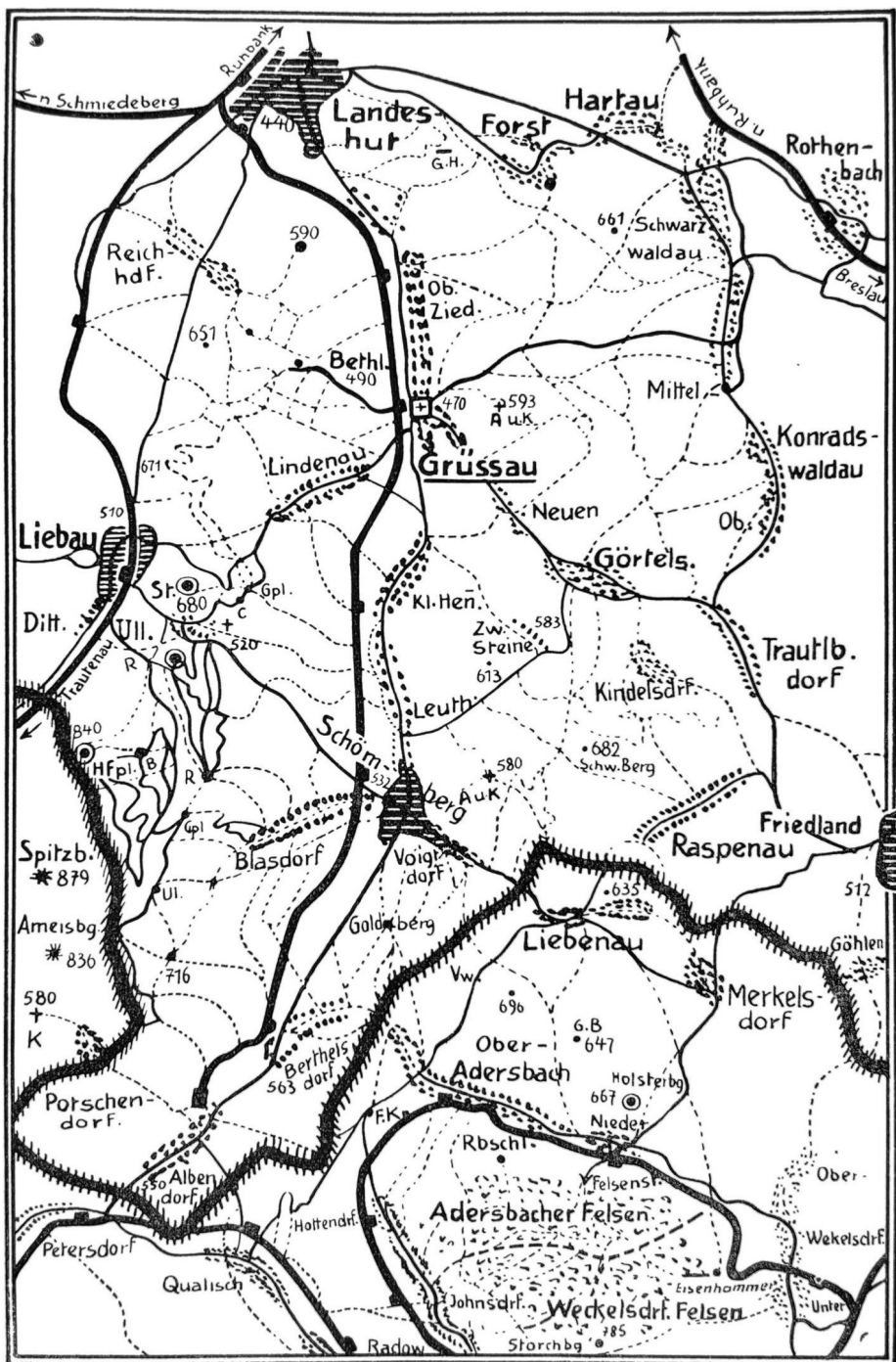
11. Leśniczówka w Błężewie.

V. Co warto wiedzieć o Chełmsku Śląskim

Kościół katolicki i ewangelicki. Urząd celny Rzeszy, sąd, poczta z możliwością podłączenia własnego telefonu. Muzeum regionalne. Wodociąg źródłany z naturalnym ciśnieniem. Elektrownia miejska. Schronisko młodzieżowe z 30 miejscami, dla chłopców i dziewcząt (Niemiecki Związek Schronisk Młodzieżowych). Łaźnia publiczna z wannami. Dom wypoczynkowy Wyższej Szkoły dla Dziewcząt im. Cesarzowej Wiktorii we Wrocławiu. Lekarz i apteka na miejscu. Ośrodek tkactwa lnianego (również ręcznego) przemysłu tekstylnego. Dywany tkane w pasy. Chełmskie kielbaski. Ponad 2000 mieszkańców.

12. Wśród ciekawostek o mieście znalazła się wzmianka o „dywanach tkanych w pasy”. Produkowała je firma Franza Patscha, której zamieszczona w przewodniku reklama była zilustrowana taką grafiką, zapewne przedstawiającą jeden z wytwarzanych tu wzorów dywanów.

a) Zakwaterowanie

Hotel „Pod Złotym Lwem”, Rynek 14 – Hotel „Dwór Cesarski”, ulica Lubawska 22 – Gospoda „Pod Gwiazdą”, ulica Kamiennogórska 20 – Gospoda „Pod Miastem Berlin”, Rynek 9 – Gospoda „Pod Niemieckim Renem”, ulica Sądecka 44 – Gospoda „Odpoczynek Wędrowca”, ulica Sądecka.

b) Gastronomia

Cukiernie: „Pod Złotym Lwem”, Rynek 14 – Café Heinzl, ulica Kamiennogórska 4.

Gospoda „Pod Czarnym Koniem”, Rynek 5 – Gospoda „Pod Strzelcem”, ulica Kamiennogórska 9 – Miejski Dom Strzelca, ulica Strzelecka 12 – Pensjonat „Schronisko Leśniczego”, „Ścieżka Maślanki” 5. Browar miejski.

c) Kwatery prywatne

Bezpłatne pośrednictwo zapewnia miejskie biuro informacji turystycznej w Chełmsku Śląskim.

d) Informacja turystyczna

W Chełmsku Śląskim: miejskie biuro informacji turystycznej w ratuszu. Towarzystwo Karkonoskie, grupa lokalna. Klub Narciarski Chełmsko Śląskie, Niemiecki Związek Narciarski. W Kamiennej Górze: Stowarzyszenie Turystyczne Kamienna Góra. W Berlinie: „Stowarzyszenie Przyjaciół Chełmska Śląskiego i okolic”, pierwszy przewodniczący Rudolf Dörffel, Berlin-Charlottenburg, Krummestraße 38. Ogólnoniemiecki Związek Ślązaków, sekretarz Richard Feist, Berlin-Steglitz, Birkbuschstraße 85.

e) Banki

Miejska Kasa Oszczędnościowa w ratuszu. Punkt wymiany walut.

f) Dokumenty do przekroczenia granicy

Biuro informacji turystycznej miasta w ratuszu.

g) Drogi komunikacyjne

Ważna informacja dla kierowców: najkrótsza i najlepsza trasa z Wrocławia do Trutnova oraz Pragi prowadzi przez Chełmsko Śląskie oraz Okrzeszyn (trasa z pięknymi widokami, bez większych wzniesień i zakrętów).

VI. Trasy turystyczne

a) Rombowe²³ oznaczenia szlaków

Czerwony cały czas prowadzi do Chełmska Śląskiego.

Czarny cały czas prowadzi do Krzeszowa.

Żółty cały czas prowadzi do Adršpachu.

Zielony cały czas prowadzi do Mieroszowa.

Biały cały czas prowadzi w kierunku Hraniční boudy i na Śnieżkę.

Śnieżka – Chełmsko Śląskie – Adršpach.

14. Zdjęcie ilustrujące zamieszczoną w przewodniku reklamę miejscowości letniskowej Ulanowice. Na fotografii ukazano widok z Kruczej Skały na Kruczą Dolinę w Górach Kruczych.

²³ Romb był podzielony na dwa trójkąty w różnych kolorach. Każdy z tych kolorów wskazywał przeciwny kierunek na tej samej trasie.

b) W kierunku zachodnim

Góry Krucze: Przez Błazejów, uroczą położoną górską wioskę, wzdłuż szemrzącego strumienia obfitującego w pstrągi, przez „Jodłowe Źródło”, „Plac Ulryka” i „Szlak Wędrówki Saren” – w 3 godziny do Okrzeszyna. Stamtąd z powrotem przez Uniemyśl (9 kilometrów do Chełmska Śląskiego) pieszo lub Koleją Doliny Zadnrny.

Na Kruczą Skałę (680 m) można dotrzeć podczas dwugodzinnej wędrówki przez Błazejów, „Jodłowe Źródło”, górę Świstak i Krzyżówkę BHP. Zejście obok dużej skoczni Gillera do miejscowości letniskowej Ulanowice (tutaj gospoda „Zielony Las”). Powrót szosą, względnie drogami leśnymi do Chełmska Śląskiego albo też przez Kruczą Dolinę do Lubawki (4 godziny 30 minut).

c) W kierunku wschodnim

Góra Róg: Po minięciu „Białego Źródła” należy przejść obok kaplicy św. Anny (droga odgałęzia się przy gospodzie „Pod Gwiazdą”) i skrócić w lewo z głównej leśnej drogi (oznaczonej znakami czarno-czerwonymi), wokół góry Róg. Szlakiem oznaczonym kolorem czarno-żółtym dociera się stąd do Głazów Krasnoludków koło Gorzeszowa (piękne formacje piaskowcowe, określane jako „Mały Adršpach”). Powrót zajmuje 4 godziny.

Około dwugodzinna pętla spacerowa z pięknymi widokami prowadzi od gospody „Pod Gwiazdą” obok kaplicy św. Anny, w połowie wysokości góry Róg, na wiodącej środkiem drodze skręcamy w prawo, do czeskiej Libnej lub do pensjonatu „Schronisko Leśniczego”, a następnie z powrotem do Chełmska Śląskiego.

Do Skałki (na południowy zachód) dochodzi się drogą przez wrzosiwiska²⁴, która odchodzi od szosy do Uniemyśla zaraz za terenem miasta, prowadząc obok piaskowni wydobywającej biały piasek wzdłuż granicy państwowej (szlak czerwono-żółty Chełmsko Śląskie – granica pań-

24 Przy drodze tej do dziś zachował się zabytkowy drogowskaz z 1913 roku, który opisałem tutaj: M. Gabrowski, *Stary drogowskaz z Chełmska Śląskiego*, [w:] „Na Szlaku”, nr 4/2024, s. 12-13.

stwowa). Kontynuując wędrówkę drogą graniczną dociera się do „Ścieżki Maślanki”²⁵, prowadzącej do Chełmska Śląskiego (2,5 godziny).

W kierunku Mieroszowa: ulica Sądecka, około 1 kilometra, następnie skręt w lewo (oznakowanie zielono-czerwone).

d) Wycieczka do klasztoru w Krzeszowie

W odległości dwóch stacji Kolei Doliny Zadrny od Chełmska Śląskiego (7 kilometrów) znajduje się benedyktyńskie dziś opactwo w Krzeszowie²⁶. Kościół Maryi²⁷ jest najwspanialszą budowlą²⁸ barokową²⁹, a kościół św. Józefa wyróżnia się wyjątkowymi freskami³⁰ autorstwa Willmanna.

Drogą: najpierw krótki odcinek szosą w kierunku Lubawki, a następnie wolną od pyłu drogą turystyczną (dawna szosa) i polną drogą w lesie ulanowickim, góra Trzy Kawalki w lesie miejskim, do punktu widokowego na Dolinę Zadrny i przez Lipienicę do Krzeszowa (2,5 godziny).

Do Krzeszowa można również dotrzeć drogami wiodącymi przez lasy i łąki, prowadzącymi obok kaplicy św. Anny czy też Skalek Gorzeszowskich (3 godziny). Kolejną trasą jest szosa przez Olszyny (7 kilometrów).

Z Chełmska Śląskiego wiedzie też kolejny i najpiękniejszy szlak turystyczny, jedyna wolna od pyłu droga do wędrówki przez góry, lasy i łąki, do słynnych na całym świecie Miast Skalnych.

25 W latach międzywojennych przy szlaku tym ustawiono kamień pamiątkowy, który opisałem tutaj: M. Gabrowski, *Plac Donata w Chełmsku Śląskim*, [w:] „Na Szlaku”, nr 11/2023, s. 17-21.

26 Legendarne początki tego klasztoru opisuję w publikacji: M. Gabrowski, *O legendarnych początkach ikony krzeszowskiej i tutejszego klasztoru*, Polkowice 2019.

27 Umieszczony w tym kościele wizerunek Maryi opisuję w publikacji: M. Gabrowski, *Historia krzeszowskiego obrazu Matki Boskiej Łaskawej*, Polkowice 2020.

28 O elewacji tego kościoła wspominam w artykule: M. Gabrowski, *Rzeźby z czerwonego piaskowca na fasadzie bazyliki w Krzeszowie*, [w:] „Sudety”, nr 4/2024, s. 20-23.

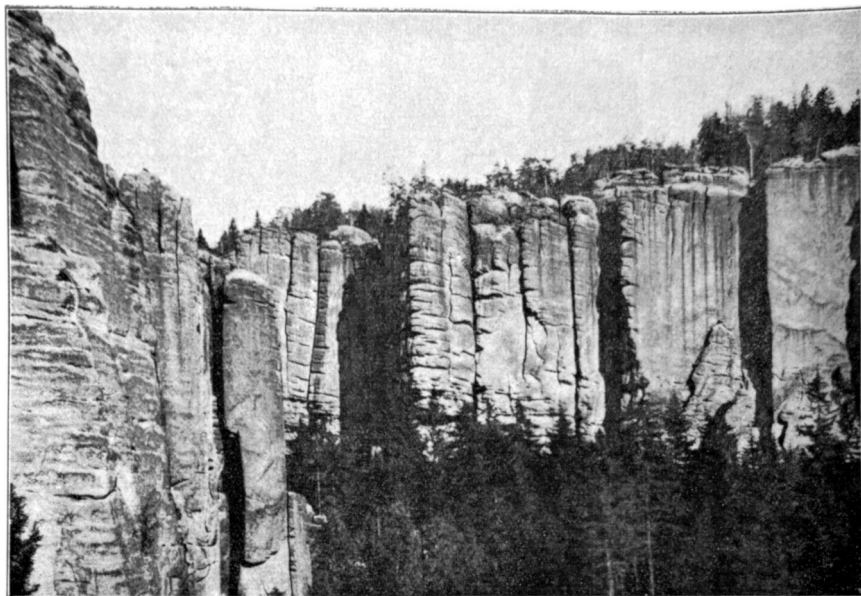
29 W oryginalnym tekście wspomina się o „najwspanialszej budowlu barokowej wschodnich Niemiec”, co w czasie wydania przewodnika odpowiadało ówczesnym realiom.

30 Jeden z tych fresków opisuję w artykule: M. Gabrowski, *Diabelska Maczuga z Gorzeszowa*, [w:] „Sudety”, nr 1/2025, s. 18-20.

e) Adršpach i Teplice nad Metují

Stanowią one część pasma górskiego z piaskowca, które rozciąga się równolegle do Karkonoszy, od Saskiej Szwajcarii nad Łabą aż do Gór Stołowych.

Drogą: szlak żółto-biały, główne oznakowanie Karkonoszy. Ulicą Sądcką do gospody „Odpoczynek Wędrowca”, stamtąd obok pensjonatu „Schronisko Leśniczego” na „Ścieżkę Maślanki”. Na granicy państwowej, do której szybko dochodzi się stromą ścieżką, znajduje się ławka, na której można odpocząć i podziwiać wspaniałe widoki na Dolinę Zadny oraz Góry Kamienne. Z tego miejsca po kwadransie dociera się do „Zimnego Folwarku”. Widok na Góry Wałbrzyskie i „Góry Kłodzkie”. Droga prowadzi dalej pośród pięknego krajobrazu wzdłuż góry Dlouhý vrch, aż do momentu, kiedy zobaczymy piaskowcowe formacje skalne Adršpachu. Wycieczkę z przewodnikiem zaczynamy w hotelu „Pod Skalnym Miastem”. Czas trwania wędrówki to niecałe 2 godziny.

15. Potężne, pionowe piaskowcowe ostańce, które są znakiem rozpoznawczym czeskiego Skalnego Miasta.

Natomiast droga samochodowa prowadzi obok budynku urzędu celnego Rzeszy do miejscowości Libná, Zdoňov i Dolní Adršpach. Z Libnej odchodzi druga, dobrze oznakowana ścieżka piesza, tzw. „Stara Droga”, prowadząca do Adršpachu, którą można polecić turystom ze względu na urozmaiconą przyrodę.

Trzecia, wspaniała trasa piesza, to droga przez wrzosowiska, łącząca Chełmsko Śląskie i Horní Adršpach, jej pokonanie zajmuje około godziny (szlak żółto-czerwony). Niepowtarzalne widoki z ławki przy piaskowni na wysokie góry, na ziemie czeskie, na Okrzeszyn i Uniemyśl oraz Dolinę Zadřny, z klasztorem krzeszowskim i kamiennogórskim sanatorium w tle.

Formacje skalne w Adršpachu: Głowa Cukru, Cukrownia, Długa Ulica, Wielki Pierścień, podziemny wodospad w Grocie Goethego, rejs łódką po Skalkowym Jezioru położonym na wysokości 600 metrów, Wieża Prochowa, Kochankowie, Burmistrz i jego żona, Krypta Kapucynów, słynne na całym świecie siedmiokrotne echo i wiele innych atrakcji.

Szczególną uwagę zwraca nowo utworzone, duże kąpielisko plażowe nad jeziorem przy hotelu „Pod Skalnym Miastem”.

Z Adršpachu można wygodnie dotrzeć do Skalnego Miasta Teplice nad Metují pieszo, pociągiem lub autobusem. Zwiedzanie Skalnego Miasta Teplice nad Metují stanowi również wielką atrakcję dla przyjezdnych. Charakterystyczne są tu osobliwe formacje skalne, które wznoszą się z imponującą potęgą. Do roku 1824 obszar ten był całkowicie niedostępny i dopiero w tym samym roku został odsłonięty przez pożar lasu i stał się widoczny z zewnątrz. Ponieważ cała ingerencja polegała jedynie na udostępnieniu tego miejsca poprzez wytyczenie ścieżek, zachował się tu dziki, romantyczny charakter. Często można odnieść wrażenie, że stoi się w samym środku pierwotnej puszczy. Godna uwagi jest również flora, liczne gatunki mchów (około 400), porostów i paproci, z których te ostatnie osiągają wysokość 1,5 m. Podobnie jak piękny porost ścienny, który otacza pojedyncze skały złotym blaskiem. Na zawrotnej wysokości, pozornie bez oparcia i pożywienia, zakorzeniają się i rosną okazałe sosny i brzozy. Poszczególne bloki skalne osiągają wysokość ponad stu metrów. Głównymi atrakcjami w terenie skał Teplice nad Metují są: „Katedra”, wielki „Amfiteatr”, „Dolina Anny”, „Syberia” i wiele innych.

f) Wycieczki całodniowe

Na Hraniční boudy koło Śnieżki: dojazd autobusem Kolei Doliny Zadrny do Lubawki, stąd samochodem pocztowym na Przełęcz Okraj na wysokości 1100 m. Punkt wyjścia dla każdej wędrowki wysokogórskiej.

Do Trutnova w Czechosłowacji: Koleją Doliny Zadrny do Okrzeszy-na. Stąd piesza wędrowka w malowniczej okolicy do Petříkovic (pół godziny). Tutaj czeski dworzec kolejowy na odcinku Teplice nad Metují – Trutnov. (Także jako wycieczka na pół dnia!)

Albo też autobusem Kolei Doliny Zadrny do Lubawki, do dworca granicznego. Stamtąd dogodne połączenie przez Královec. Z Královca przez Svobodu nad Úpou do Jańskich Lázní.

16. Zdjęcie ilustrujące zamieszczoną w przewodniku reklamę Skalnego Miasta w Czechach.

g) Połączenia kolejowe

Rozkład jazdy znajduje się na przedostatniej stronie niniejszej broszury. Stacje przesiadkowe podano w nawiasach.

BERLIN, Dworzec Zgorzelecki: Zgorzelec – Jelenia Góra – (Sędziszów) – (Kamienna Góra) – Chełmsko Śląskie.

WROCLAW, Dworzec Świebodzki: Jaworzyna Śląska – (Sędziszów) – (Kamienna Góra) – Chełmsko Śląskie.

LEGNICA – Złotoryja – (Marciszów) – (Sędziszów) – (Kamienna Góra) – Chełmsko Śląskie.

Od Kamiennej Góry Kolej Doliny Zadrny. Połączenie autobusowe z Lubawką, Adršpachem i Teplicami nad Metují. Samochody dostępne na miejscu. Przejazdy specjalne.

17. Plan połączeń kolejowych i autobusowych w okolicach Chełmska Śląskiego.

Ziedertaalbahn

(Landeshut Schlesien — Albendorf)

Fahrplan

gültig ab 15. Mai 1934

Anschlüsse:

—	—	: a 700	: 1110	1432	Abf. ■	■	Berlin Görl. Bhf.	▲	Ank.	E 14 ³⁵	E 14 ³⁵	d E 20 ⁰⁵	6: 20 ³⁹	—
346	614	: a 1004	: 1448	1833	"	"	Görlitz	"	"	1057	1057	1524	6: 1748	228
552	745	1110	: 1600	1707	"	"	Hirschberg	"	"	811	E 920	1211	1636	2213
—	518	E 714	845	1705	"	"	Breslau Freib. Bhf.	"	"	—	1055	1330	: 1759	2224
642	901	1142	1751	2043	"	"	Ruhbank	"	"	730	817	1130	1552	2034
650	907	1148	1757	2049	Ank.	■	Landeshut (Schlesien)	▲	Abf.	723	810	1124	1545	2027
—	550	930	1601	1830	Abf.	■	Hirschberg	▲	Ank.	918	S 1054	1539	1949	2157
—	626	1004	1637	1911	"	"	Schmiedeberg	"	"	847	S 1023	1507	1918	2128
—	716	1055	1728	2001	Ank.	■	Landeshut (Schlesien)	▲	Abf.	750	S 942	1408	1819	2032
559	731	1109	1714	2013	Abf.	■	Liebau (Schlesien)	▲	Ank.	708	923	1204	1653	2244 S 2102
614	745	1121	1726	2025	Ank.	■	Landeshut (Schlesien)	▲	Abf.	655	910	1152	1640	2229 S 2050

Landeshut—Albendorf					k m					Landeshut—Landeshut				
Landeshut—Albendorf					k m					Landeshut—Landeshut				
656	914	1335	1805	2100	0,00	Abf. ■	Landeshut (Schlesien)	▲	Ank.	21,56	646	801	1116	1535 2020
*700	*918	*1339	1810	*2105	1,68	"	Klein-Zieder	"	Abf.	19,88	642	*757	*1112	*1530 *2016
*706	*926	*1346	*1818	*2113	4,78	"	Ober-Zieder	"	"	16,78	*636	*751	*1104	*1523 *2007
711	932	1352	1824	2119	Ank.	■	Grüssau	"	"	14,04	630	746	1058	1517 2001
712	935	1353	1829	2121	7,52	Abf.	Klein-Hennersdorf	"	Ank.	9,93	629	745	1056	1515 1954
*720	*945	*1403	*1839	*2131	11,63	"	Schöenberg	"	Abf.	6,88	611	731	1040	1458 1936
726	952	1410	1847	2138	Ank.	■	Berthelsdorf	"	Ank.	1,89	607	—	1038	1455 s 1935
—	957	1412 s	1850	2140	Abf.	■	Albendorf	"	Abf.	0,00	*556	—	1027	*1445 1924
*1010	*1425	1902	*2152	19,67	"	"	Albendorf	"	"	0,00	552	—	1022	1440 1920
—	1014	1430	1906	2156	21,56	Ank. ▼	Albendorf	■	"	0,00	552	—	1022	1440 1920

Bemerkungen: 1. Die Zeitangaben entsprechen der Stundenzählung 0—24. Die Abfahrzeit genau um Mitternacht wird mit 0,00, die Ankunftszeit genau um Mitternacht mit 24,00 bezeichnet. 2. Es bedeutet: * Zug fällt nur nach Bedarf. W - Werktags, S - Sonn- und Feiertags, E - Elzug, - zuschlagpflichtiger Schnellzug. Zug verkehrt nicht täglich oder nur während einer bestimmten Zeitdauer. a - bis 20, g, d - S an 20,15, 6 - S an 20,45, ab 1, 10, Görlitz an 10,20, Berlin-Görl. Bahn, an W 23,30, S 23,45. 3. Eine Gewähr dafür, daß die im Fahrplan verzeichneten Züge verkehren und eine Gewähr für die Rück- oder Weiterbeförderung bei Ansflußversäumnis wird nicht geleistet.

VII. Rozkład jazdy pociągów

Na przedostatniej stronie oryginalnego przewodnika znajduje się rozkład jazdy dotyczący zarówno Kolei Doliny Zadrny (Kamienna Góra – Czadrówek – Czadrów – Krzeszów – Jawiszów – Chełmsko Śląskie – Uniemyśl – Okrzeszyn), jak i też połączeń na dalszych trasach: Berlin Dworzec Zgorzelecki – Zgorzelec – Jelenia Góra, Wrocław Dworzec Świebodzki, Sędziszów – Kamienna Góra, Jelenia Góra – Kowary – Kamienna Góra, Lubawka – Kamienna Góra.

Kolej Doliny Zadrny (Kamienna Góra na Śląsku - Okrzeszyn)
Rozkład jazdy obowiązujący od 15 maja 1934 roku.

Uwagi:

1. Podane godziny są zgodne z systemem liczenia godzin od 0 do 24. Odjazd dokładnie o północy oznacza się jako 0:00, a przyjazd dokładnie o północy jako 24:00.
2. Oznaczenia: * – pociąg zatrzymuje się wyłącznie na żądanie, W – kursuje w dni robocze, S – kursuje w niedziele i dni wolne, E – pociąg pospieszny, : – pociąg pospieszny wymagający dopłaty. 0 – pociąg nie kursuje codziennie lub tylko w określonym okresie. a – do 30 września, d – w niedziele i dni wolne o 20:15, b – w niedziele i dni wolne o 20:45, od 1 października przyjazd do Zgorzelca o 19:20, dworzec Berlin Zgorzelecki w dni robocze 23:30, w niedziele i dni wolne 23:45.
3. Nie udziela się gwarancji, że pociągi wymienione w rozkładzie jazdy będą kursować, ani gwarancji przewozu powrotnego lub dalszego w przypadku spóźnienia się na przesiadkę.

VIII. Rozkład jazdy autobusów

Jedną z zamieszczonych w przewodniku reklam to rozkład jazdy autobusów z Chełmska Śląskiego do leżących w Czechach miejscowości Adršpach i Teplice nad Metují. Była to linia Kolei Doliny Zadrny, autobusy kursowały codziennie na trasie:

- Chełmsko Śląskie, stacja kolejowa;
- Chełmsko Śląskie, Rynek;
- Chełmsko Śląskie, gospoda „Odpoczynek Wędrowca”;
- Chełmsko Śląskie, urząd celny;
- Libná, posterunek celny;
- Libná, urząd celny;
- Zdoňov, urząd celny;
- Adršpach, punkt poboru opłat;
- Adršpach, Skalne Miasto;
- Adršpach, punkt poboru opłat;
- Teplice nad Metují, Skalne Miasto.

Schömborg-Adersbach-Wekelsdorf (Kraftlinie der Ziedertalbahn)					
Täglich					Täglich
9,53 Uhr	ab	Schömborg, Bahnhof	an		19,30 Uhr
9,58 Uhr	■	Schömborg, Markt	▲		19,25 Uhr
10,2 Uhr		Schömborg, WanderersRast			19,23 Uhr
10,6 Uhr		Schömborg, Zollamt			19,20 Uhr
10,12 Uhr		Liebenau, Zollposten			19,17 Uhr
10,22 Uhr		Merkelsdorf, Zollamt			19,5 Uhr
10,30 Uhr		Adersbach, Maute			—
an10,35Uhr		Adersbach, Felsenstadt			—
ab13,45Uhr					
13,48 Uhr	▼	Adersbach, Maute	■		18,55 Uhr
13,58 Uhr	an	Wekelsdorf, Felsenstadt	ab		18,45 Uhr

19. Rozkład jazdy linii autobusowej z Chełmska Śląskiego do Skalnych Miast w Czechach.

3. Słownik nazw

W słowniku zamieściłem użyte w przekładzie polskie (względnie czeskie) odpowiedniki nazw z okolic Chełmska Śląskiego, występujących w niemieckiej treści przewodnika.

a) Miejscowości

Adersbach – Adršpach.
Albendorf – Okrzeszyn.
Berthelsdorf – Uniemyśl.
Blasdorf – Błazejów.
Breslau – Wrocław.
Erlendorf – Olszyny.
Freiheit – Svoboda nad Úpou.
Friedland – Mieroszów.
Görtelsdorf – Gorzeszów.
Grüssau – Krzeszów.
Johannisbad – Jańskie Łaźnie.
Kindelsdorf – Dobromyśl.
Klein-Hennersdorf – Jawiszów.
Königshan – Královec.
Landeshut – Kamienna Góra.
Liebenau – Libná.
Lindenau – Lipienica.
Merkelsdorf – Zdoňov.
Merzdorf – Marciszów.
Nieder-Adersbach – Dolní Adršpach.
Ober-Adersbach – Horní Adršpach.
Petersdorf – Petřkovice.
Raspenau – Łączna.
Ruhbank – Sędziszów.
Schmiedeberg – Kowary.
Schömborg – Chełmsko Śląskie.
Trautenau – Trutnov.
Trautliebersdorf – Kochanów.
Ullersdorf – Ulanowice.
Wekelsdorf – Teplice nad Metují.

b) Drogi, ulice i place

Adolf-Hitler-Bergstraße – „Górska Droga imienia Adolfa Hitlera”.

Dziś jest to biegnący przez las odcinek drogi z Chełmska Śląskiego do Łącznej (patrz też przypis 21 na stronie 23).

Blasdorfer Straße – ulica Błażejowska.

Braunauer Straße – dziś ulica Sądecka. Niemiecka nazwa informowała, że droga ta prowadzi w kierunku leżącego w Czechach miasteczka Braunau, czyli dzisiejszego Broumova; byłaby to więc „ulica Broumovska”.

Buttermilchsteig – dziś jest to bezimienna leśna droga, jednak niegdyś miała ona swoją nazwę. Ponieważ *Buttermilch* to „maślanka”, a *Steig* to „ścieżka”, toteż dosłowne tłumaczenie tej nazwy to „Ścieżka Maślankowa”. Jednak akurat tutaj wyraz *Buttermilch* odnosi się do fabrykanta o nazwisku Buttermilch, tak więc można też całość tłumaczyć jako „Ścieżka Buttermilcha” albo „Ścieżka Maślanki”.

Genovefaplatz – Krzyżówka BHP, skrzyżowanie dróg leśnych w Górach Kruczych. Niegdyś nosiło imię Genowefy, jednak na współczesnych mapach miejsce to opisywane jest jako Krzyżówka BHP.

Landeshuter Straße – ulica Kamiennogórska.

Liebauer Straße – ulica Lubawska.

Markt – Rynek.

Mühlenhübel – ulica Młyńska. Niemiecka nazwa zawiera w sobie wyrazy *Mühle*, czyli „młyn”, oraz *Hübel*, czyli „pagórek”, tak więc opisywała ona „wzniesienie młyńskie”.

Recksbuche – Rozdroże Trzech Buków. Niemiecka nazwa składała się z nazwiska barona Recka oraz wyrazu *Buche*, czyli „buk”.

Rehzugweg – „Szlak Wędrowki Saren”, nazwa taka jest dosłownym tłumaczeniem tego wyrazu, składającego się ze słów *Reh* (sarna), *Zug* (ma kilka znaczeń, między innymi „wędrowka”) i *Weg* („droga” lub „szlak”). Wprawdzie w moim tłumaczeniu „Przewodnika po Lubawce i okolicy” nazwę tę przełożyłem jako „Szlak Jeleni”³¹, ale nie było to nazbyt trafne.

31 W. Patschovsky, *Przewodnik po Lubawce i okolicy*, tłum. M. Gabrowski, Polkowice 2023, s. 15.

Schießhausstraße – ulica Strzelecka. Znaczenie dawnej nazwy to zapewne „ulica przy budynku strzelnicy”.

Ulriciplatz – „Plac Ulryka”, dziś bezimienny plac w Górach Kruczych.

Voigtsdorfer Straße – ulica Podhalańska. Niemiecka wersja zawierała w sobie wyraz *Voigtsdorf*, czyli nazwę istniejącej tu niegdyś samodzielnej wioski Wójtowa, która została włączona do miasta.

c) Góry, skały i doliny

Adersbacher Felsen – Adršpašské skály.

Dreistücke – Trzy Kawalki.

Gläser-Grund – „Szkłana Ziemia”, dziś przez pomyłkę nosząca nazwę Długi Dół (patrz też przypis 22 na stronie 23).

Glatzer Berge – „Góry Kłodzkie”.

Kolbenkamm – Lasocki Grzbiet.

Landeshuter Berge – dosłownie „Góry Kamiennogórskie”, jednak dziś wzniesienia te są częścią Gór Kamiennych.

Melzerstein – Skałka. Sam szczyt góry znajduje się po czeskiej stronie i nosi nazwę Skalky.

Langen Berg – Dlouhý vrch.

Pfeifferberg – Świstak.

Pferdeberg – Końska.

Rabengebirge – Góry Krucze.

Rabenstein – Krucza Skała.

Rabental – Krucza Dolina.

Riesengebirge – Karkonosze.

Riesengebirgskämm – Grzbiet Karkonoszy.

Schlesische Bergland – Wyżyna Śląska.

Schneekoppe – Śnieżka.

Streit – Róg, szczyt w Zaworach. W treści przewodnika jego niemiecką nazwę zapisano jako *Striet*, co prawdopodobnie jest pomyłką.

Tal der Liebe – Dolina Miłości, dolina odchodząca od Kruczej Doliny w Górach Kruczych koło Lubawki.

Ueberschaar – „Góry Niepodzielone”, część Gór Kruczych na zachód od Okrzeszyna i Uniemyśla, nie ma ona polskiej nazwy (patrz też przypis 5 na stronie 13).

Waldenburger Berge – Góry Wałbrzyskie.

Winklerberg – „Góra Winklera”, dziś bezimienne wzniesienie między Chełmskim Śląskiem i Olszynami.

Ziedertal – Dolina Zadorny.

Zwergsteine – Głazy Krasnoludków, zwane też Skalkami Gorzeszowskimi.

deutschen Grenzbaude – dziś w tym miejscu znajduje się przełęcz Okraj.

Görtelsdorfer Felsen – Skalki Gorzeszowskie, zwane też Głazami Krasnoludków.

d) Wody

Elbe – Łaba.

Kohlsteichen – „Kapuściane Stawy”. Na temat stawów *Kohlteichen* patrz też przypis 20 na stronie 23.

Meta – Meta.

Oder – Odra.

Tannenquelle – „Jodłowe Źródło”, współcześnie uznawane za początek Zadorny.

Voigtsdorfer Wasser – „Wójtowski Potok”, nie znam polskiej nazwy tego potoku.

Weißgalle (Weißquelle) – „Białe Źródło”.

Zieder – Zadrna.

e) Inne

12 Apostel – „Dwunastu Apostołów”. Drewniane budynki przy ulicy Sądeckiej, będące wizytówką Chełmska Śląskiego.

7 Brüder – „Siedmiu Braci”. Drewniane domy podcieniowe przy ulicy kamiennogórskiej. W latach powojennych zabudowania te, poza jednym, spłonęły.

Böhmerwäldchen – „Zagajnik Böhmera”.

Grenzbauden – Hraniční boudy.

Kalte Vorwerk – „Zimny Folwark”.

Molinari-Haus – „Dom Molinarego”.

Schubert-Haus – „Dom Schuberta”.

Landheim der Viktoriaschule Breslau – dom wypoczynkowy Wyższej Szkoły dla Dziewcząt im. Cesarzowej Wiktorii we Wrocławiu.

Schützenhaus – Dom Strzelca.

Försterbaude – pensjonat „Schronisko Leśniczego” (patrz też przypis 17 na stronie 21).

Ziedertalbahn – Kolej Doliny Zadny, prywatna linia kolejowa z Kamiennej Góry do Okrzeszyna.

4. Treść przewodnika w języku niemieckim

Na kolejnych stronach zamieszczam oryginalny tekst przewodnika w języku niemieckim.

Wie liegst du da so friedlich still, Du linnenspendendes Idyll, Schömberg im Sonnenlichte! In diesen grünen Gassen Schläft alle Sehnsucht ein, Hier möcht' ich Wurzeln fassen und heimatselig sein.

Schömberg, die über 7 Jahrhunderte alte Barockstadt

Von Landeshut sanft ansteigend, führt die Ziedertalbahn den Reisenden in knapp dreiviertel Stunden in das romantische Idyll der alten Barockstadt. Die Gründung des Ortes geht bis ins Jahr 1214 zurück. Wie ein aufgeschlagenes Geschichtsbuch offenbart sich das Angesicht der altehrwürdigen Stadt. Ein barocker Giebel steht neben dem anderen, einer den andern übertreffend an Anmut der Form. Der Markt mit seinen schönen Laubengängen ist unlängst ein barockes Wunder genannt worden. Durch eifriges Bemühen der Stadtverwaltung sind die schönsten Häuser restauriert worden und viele werden noch folgen.

Die katholische Pfarrkirche gehört in ihrer gediegenen, vornehm wirkenden Ausstattung mit zu den schönsten Kirchen Schlesiens. Zahlreiche Kunstschatze sind in ihr zu sehen: Willmann-Gemälde, Holzschnitzereien, ein wunderbarer Hochaltar mit reichem Goldschmuck. Sie wurde von dem berühmten Grüssauer Abt Bernhard Rosa in den Jahren 1670-1684 erbaut. Herrlich ist das Pfarrhausportal. Charakteristisch für das Gepräge der Stadt sind die Giebel- und Laubenhäuser aus Holz und Stein. Der aufmerksame Beobachter wird die Entwicklung der Laubenhäuser durch Bauten fast aus jeder Periode sich vergegenwärtigen können. Bald 300 Jahre alt sind die berühmten „12 Apostel“ und die „7 Brüder“, interessante Holzlaubengruppen.

Schömberg, die Perle des Ziedertales

Dichter und Maler haben diese von der großen Welt so abgeschiedene, aber gerade darum so kostbare Perle entdeckt. Wer einmal in den alten Mauern der Stadt gewohnt hat und zwanglos alle Eindrücke auf sich hat wirken lassen, der wird bald Sehnsucht nach diesem romantischen Idyll empfinden, um wieder nach dem aufregenden Arbeitsgang des Lebens die träumerischen Gassen zu sehen und würzige Waldbergesluft zu atmen. Wer kennt die abgrundtiefen Schluchten des Rabengebirges und der Ueberschaar? Der schöne dichte Baumbestand der staatlichen Forsten erinnert hier an den Charakter des Schwarz-

waldes. Tal der Liebe, Rabental, Genovefaplatz, Recksbuche, Ulriciplatz, was für wunderbare Stätten herrlicher Bergnatur! Und immer wechselnde Bilder: nach Osten das Ziedertal, Schömberg und weit darüber hinaus die Waldenburger und Glatzer Berge; und nach Westen der Kolbenkamm, der Riesengebirgskämm, die Schneekoppe, das ganze schlesische Bergland tut sich vor dem Auge des überraschten Wanderers auf. Und doch sind es kaum 800-850 m ü. d. M., die man mühelos erklimmen kann. Aber auch klettern kannst du, richtig über alpines Geröll, von Grat zu Grat! Folge mir nach den Melzersteinen, die als Vorläufer der Adersbacher Felsen angesehen werden können. Doch davon weiter unten! Das westliche Rabengebirge besteht aus Porphyr, die östlich und südlich der Stadt gelegenen Berge sind Sandsteinformationen. Zwei Kilometer südlich der Stadt befindet sich die Wasserscheide zwischen Elbe und Oder.

Rundgang durch die alte Bergstadt

Am Rathaus auf der südwestlichen Seite des Marktes beginnen. wir unseren Besichtigungsgang.

Das alte Rathaus, dessen Bau im Jahre 1687 begonnen wurde, sticht von allen Häusern des Marktes, ja der ganzen Stadt ab. In großer Frontbreite erheben sich über den leider an dieser Seite des Marktes zugemauerten Lauben 5 Säulen mit geschmackvollen Verzierungen. Interessant sind die Ornamente über den Fenstern: Polyhymnia, Wahrzeichen der Musik, die von jeher in Schömberg mit Liebe gepflegt wird.

Treten wir in das Rathaus ein. Hier beginnt eigentlich schon das Heimatmuseum. Rechts an der Wand kunstvolle handgeschmiedete Gitter mit einzigartigen Mustern. Rechts und links stehen zwei Grenzsteine in Form einer Bischofsmitra, alte Klostergrenzsteine, wie sie auch noch heute im Rabengebirge am sogenannten Grenzweg zu finden sind. Sie tragen die Zahl 1727 und begrenzen die frühere Klosterhoheit.

Vergessen wir nicht links einen Blick in die Städtische Sparkasse zu werfen, die im Innern das Nachbarhaus mit hinzugenommen hat und mit ihren Säulen und Gewölben einen stimmungsvollen altertümlichen Eindruck macht. Man kann deutlich im Gemäuer die Führung der alten Laubengänge erkennen, die aus Platzmangel schon lange zugemauert sind. Heut würden wir sie bestimmt nicht mehr verschwinden lassen.

Im Rathaus befindet sich im 1. Stock das Amtsgericht, das Verkehrsamt, der Magistrat, die Polizeiverwaltung, das Standesamt, im 2. Stock das Heimatmuseum. Wertvolle Innungsschätze, altertümliche Ornamente und wertvolle Schriftensammlungen erregen das Entzücken des Kenners. Das Museum kann jederzeit nach Anmeldung im Verkehrsamt besichtigt werden. Im Hausflur

hängen Radierungen über Schömberg von Iwan und Fuchs. Auch ein alter Handwebstuhl, holzgeschnitzt 1856, ist zu sehen.

Hier wird stets ein hilfsbereiter Führer dem Fremden den Durchgang durch den Rathaushof nach der Jugendherberge weisen. Wenn wir durch die Tiefe des Rathauses gehen, sehen wir, wie der Baustil durch den Wunsch der Marktlage wenigstens eines Theiles des Hausgrundstückes beeinflußt worden ist.

Aus dem früheren Gerichtsgefängnis ist die Jugendherberge entstanden, die 30 Betten für Knaben und Mädchen enthält. Die freundlichen Herbergseltern werden jedem Fremden gern die einfache, aber zweckmäßige Einrichtung zeigen.

Von hier aus sehen wir linkerhand die evangelische Kirche liegen, ein neuerer Bau aus den 90er Jahren.

Wir gehen weiter in Richtung auf die Liebauer Straße und sehen uns gerne einmal nach der Straßenseite um, die mit den hohen Giebelhäusern, die sich in so vielem gleichen, recht eigenartig wirkt. Aber auch kleine Barockgiebel finden sich hier schon.

Wir zweigen den schmalen Fußweg hinter der alten Webschule, den Mühlenhübel ab nach der Blasdorfer Straße zu. An der mech. Weberei der Fa. Hugo Wieland vorbei nach dem Schützenhaus, ein altes Fachwerkhaus, das kurz nach dem 30jährigen Kriege erbaut wurde. Neben dem Schießhaus liegt ein kleiner Stadtpark mit einem Turnvater-Jahn-Gedenkstein.

Gehen wir entlang den Anlagen, so führt uns der Weg, nachdem die nach Berthelsdorf Albendorf führende Strecke der Ziedertalbahn überschritten wurde, zur Sportplatzanlage der Stadt. Mit bescheidenen Mitteln wird hier versucht, im Laufe der Zeit eine den heutigen Anforderungen entsprechende Sportstätte zu schaffen, leider befindet sie sich erst im Anfangsstadium.

Dann gehen wir quer durch das 20 Morgen große Böhmerwäldchen, so genannt nach dem Bürgermeister Böhmer, der vor knapp einem Menschenalter hier aufforsten ließ. Wir kommen zu einem Tages-Kinderheim, das idyllisch am Waldsaum gelegen ist. Durch eine vom Kreisarzt ins Leben gerufene Sammlung für Weberkinder, die sog. Weberhilfe, wird die Verpflegung und Unterbringung von ständig 15-20 Kindern nach den Grundsätzen der örtlichen Erholungsfürsorge unter Leitung einer Grauen Schwester unterhalten. Die Einrichtung besteht seit Oktober 1929. Hoffentlich gehen die Mittel niemals aus, um diese segensreiche Stätte zu erhalten.

Wir verfolgen dann die Bahnlinie in Richtung der Blasdorfer Straße, überqueren die Bahn und kommen wieder am Schützenhaus heraus. An der Liebauer Straße angelangt, setzen wir unsere Wanderung in der Stadt fort. Wir sehen die Mariabrücke mit der schönen mit Gold abgesetzten Madonna und kommen zum Zusammenfluß der Meta und des Voigtsdorfer Wassers, die von

hier ab den forellenreichen Zieder bilden. Eine rein ländliche Gegend tut sich hier auf, die Niederstadt. Wir gehen am Wasser entlang, bis eine Brücke nach den städtischen Neubauten führt.

Hier befinden wir uns in der Landeshuter Straße, die sofort wieder in das alte Gepräge der mittelalterlichen Stadt zurücklenkt. Rechts die über 3 Jahrhunderte alten Laubenhäuser, „die 7 Brüder“, die heute noch bewohnt sind. Dann interessante Häuser mit Laubenvorbauten, das Hospital mit schönem Relief über dem Portal. Gegenüber der mechanischen Leinenweberei Aloys Wiener steht eines der schönsten Häuser der Stadt, das Schubert-Haus, das in Breslau dem Charakter nach mit dem Molinari-Haus zu vergleichen ist. Ein schöner Barockgiebel, ein großes Haus mit ausgedehnten Nebengebäuden zeigen die Stätte früherer Wohlhabenheit, wo einstens der gesamte Geldwechselverkehr und börsenmäßige Umschlag der Waren erfolgte.

Links und rechts schöne Häuser. Links Holzsäulen, rechts Steinsäulen. Dann treten wir wieder auf den Markt und lenken unsere Aufmerksamkeit, uns links haltend, auf die unteren Laubengänge. Die ersten fünf Häuser sind eine Pracht für die barocke Stadt. Beachten wir auch die Heiligenfiguren in der Wand. St. Florian, der uns vor Feuer beschützt.

Wir gehen weiter nach der Braunauer Straße, ein interessantes. Haus neben dem anderen. Da sind dann bald hinter der Weberei von Pfeiffer die viel bewunderten 12 Apostel, alte Weberhäuser, ganz gleichartig gebaut (es sind übrigens nur noch 11). Weiter hinaus kommen wir die Braunauer oder Voigtsdorfer Straße entlang zur Försterei, zum Reichszollamt, zum Landheim der Viktoriaschule Breslau und zur Försterbaude, von herrlichem Waldgelände umgeben. Wir kehren aber zurück auf den Markt und sehen im östlichen Teil die Schulen (katholische und evangelische), bemerkenswert am Hause die Gedenktafel für den in Schömburg geborenen berühmten Geschichtspräsidenten Felix Rachfahl, welche am 8.12.1929 eingeweiht wurde.

Ein Blick auf den Brunnen am Markt mit schöner Nepomukfigur. Da stehen wir an den oberen Lauben und sehen hinunter auf den ganzen Markt: ein barockes Wunder, einzigartig weit und breit. Dann hinauf zur katholischen Pfarrkirche. Am herrlichen Pfarrhausportal vorbei. Daneben das Küsterhaus mit wieder sichtbar werdenden Sgraffiten. Majestätisch erhebt sich das Gotteshaus. Es ist der erste Barockbau in Schlesien, der nach dem 30jährigen Kriege aufgeführt wurde. Von Abt Bernhard Rosa in den Jahren 1670-84 erbaut, ist sie eine in ihrer Wirkung durchaus vornehme, weihvolle Kunststätte. Ein schöner Hochaltar, eine prächtige Kanzel mit Rosengewinden, Kreuzwegbilder von Willmann-Schülern gemalt, ein gotisches Holzrelief: Krönung Mariens an der rechten Seite, vor dem Nebenaltare links eine Kopie des Mutterkusses von Willmann.

Wintersportplatz Schömberg

Wer kennt die wunderbaren Skiwege auf den Striet hinauf, die Wanderung auf dem Kamm mit den einzigartigen Blicken ins verschneite Ziedertal! Und die schönen Schußfahrten nach Süden und Norden! Unzählig sind die Richtungen, die eingeschlagen werden können: Abfahrt nach den Kohlsteichen, ins Görtelsdorfer Revier, nach Kindelsdorf, nach Trautlieborsdorf, nach Raspenau, nach Friedland, nach Liebenau an den Ausgangspunkt der Schömberger Rodelbahn (Adolf Hitler-Bergstraße und alte Straße von Liebenau zum Reichszollamt).

Im Osten ist das Rabengebirge ein unerschlossenes Paradies für Skiwanderer. Wenn selbst im Ziedertal und in Schömberg kein Schnee mehr liegt, im Rabengebirge sind auch dann noch meist die besten Schneeverhältnisse bis weit ins späte Frühjahr hinein. Leicht erreichbar, knapp 2000 m von der Stadt entfernt, an der staatlichen Försterei Blasdorf gehts hinauf in die reich bewaldeten Berge, die nach allen Seiten ausgedehnte, an Romantik unübertreffliche Skiwanderungen ermöglichen. Das Wegenetz erstreckt sich über 200 Kilometer. Der über 800 Meter hohe Pferdeberg bietet Infolge der meist scharfen Winde und des kümmerlichen Baumwuchses an dieser Stelle ein Hochgebirgspanorama von seltener Schönheit.

Für den geübten Skiläufer ist die Abfahrt von hier in den Gläser-Grund ein Erlebnis, wie er es genußreicher in den hohen Bergen nicht haben kann.

Die Schömberger Dr. Schramm-Schanze am Winklerberg liegt im Nordosten der Stadt auf dem der Annakapelle vorgelagerten Berg- rücken. Das künstliche Ablaufgerüst ist 28,5 m lang und 6,5 m hoch. Die Aufsprungfläche ist natürlicher Abhang mit unendlichem Auslauf. Sie ist von bekannten Sprung- läufern als gute Trainingsschanze mit erzielbaren Sprungweiten bis 30 m anerkannt worden.

Wissenswertes über Schömberg

Katholische und evangelische Kirche. Reichszollamt, Amtsgericht, Postamt mit Telefon-Selbstanschluß. Heimatmuseum. Quellwasser- leitung mit natürlichem Druck. Städtisches Elektrizitätswerk. Jugendherberge mit 30 Betten, für Knaben und Mädchen (DJH). Wannenbad. Landheim der Viktoriaschule Breslau. Arzt und Apotheke am Orte. Hort der Leinenweberei (auch Handweberei) Textilindustrie. Bandteppiche. Schömberger Würstel. Ueber 2000 Einwohner.

UNTERKÜNFTE:

Hotel zum Goldenen Löwen, Markt 14 – Hotel Kaiserhof, Liebauer Straße 22 – Gasthof zum Stern, Landeshuter Straße 20 – Gasthof zur Stadt Berlin, Markt 9 – Gasthof zum Deutschen Rhein, Braunauer Straße 44 – Gasthof „Wanderers Rast“, Braun. Str.

GASTSTÄTTEN:

Conditoreien: Goldener Löwe, Markt 14 – Café Heinzel, Landeshuter Straße 4. Gasthof zum Schwarzen Roß, Markt 5 – Gasthaus zum Schützen, Landeshuter Straße 9 – Städtisches Schützenhaus, Schießhausstraße 12 – Försterbäude, Buttermilchsteig 5. Stadtbrauerei.

PRIVATUNTERKÜNFTE:

Kostenlose Vermittlung durch das Städtische Verkehrsamt Schömborg.

AUSKÜNFTE:

In Schömborg: Städtisches Verkehrsamt im Rathaus. Riesen-Gebirgsverein, Ortsgruppe. Skiklub Schömborg, DSV. In Landeshut: Verkehrsverein Landeshut. In Berlin: Verein der Heimattreuen von Schömborg und Umgegend, 1. Vors. Rudolf Dörffel, Berlin-Charlottenburg, Krummestraße 38. Reichsbund der Schlesier, Schriftwart Richard Feist, Berlin-Steglitz, Birkbuschstraße 85.

BANKEN: Städtische Sparkasse im Rathaus. Wechselstube.

GRENZÜBERGANGSPAPIERE: Verkehrsamt der Stadt im Rathaus.

VERKEHRSWEGE:

Wichtig für Autofahrer: Ueber Schömborg-Albendorf führt die kürzeste und beste Verbindung von Breslau nach Trautenau-Prag (landschaftlich hervorragend ohne große Steigungen und Kurven).

Wanderungen

Rautenmarkierungen. Rot zeigt immer nach Schömborg. Schwarz zeigt immer nach Grüssau. Gelb zeigt immer nach Adersbach. Grün zeigt immer nach Friedland. Weiß zeigt immer nach den Grenzbauden-Schneekoppe. Schneekoppe Schömborg-Adersbach.

NACH WESTEN:

Rabengebirge: Ueber Blasdorf, einem reizvoll gelegenen Gebirgsdorf, vorbei an plätscherndem, forellenreichem Wasserlauf, über Tannenquelle, Ulrici-platz, Rehzugweg in 3 Stunden nach Albendorf. Von da zurück über Berthelsdorf (9 Kilometer bis Schömberg) zu Fuß oder mit der Ziedertalbahn.

Den Rabenstein (680 m) erreicht man in zweistündiger Wanderung über Blasdorf, Tannenquelle, Pfeifferberg, Genovefaplatz. Abstieg an der großen Gillerschanze vorbei nach der Sommerfrische Ullersdorf. (Gaststätte Grüner Wald). Rückweg auf der Kunststraße bzw. auf Waldfeldwegen nach Schömberg oder durch das Rabental nach Liebau. (4 Stunden 30 Min.)

NACH OSTEN:

Strietgebirge: Nach der Weißgalle (Weißquelle) gelangt man über die Annakapelle (Weg zweigt am Gasthof zum Stern ab) vom mittleren Forstweg (schwarzrot) links ab um den Striet herum. Auf schwarzgelb gezeichnetem Wege erreicht man von hier die Zwergsteine bei Görtelsdorf (schöne Sandsteingebilde „Klein-Adersbach“) Rückweg 4 Stunden.

Ein etwa 2 stündiger Rundgang mit schönen Ausblicken führt am Gasthof zum Stern über die Annakapelle vom Mittelweg rechts ab in halber Höhe des Striets nach Liebenau (tschechisch) oder zur Försterbaude und zurück nach Schömberg.

Zu den Melzersteinen (südwestlich) kommt man über den Heideweg, der von der Kunststraße nach Berthelsdorf bald nach Verlassen des Stadtgebietes abzweigt, über die weiße Sandgrube an der Landesgrenze entlang. (Schömberg-Landesgrenze rot-gelb). In Fortsetzung des Grenzweges erreicht man den Buttermilchsteig, der nach Schömberg führt. (2½ Std.)

Nach Friedland: Braunauer Straße, etwa 1 Kilometer, dann Abzweigung links (Markierung grün-rot).

WANDERUNG NACH KLOSTER GRÜSSAU:

Zwei Ziedertalbahnstationen von Schömberg entfernt (7 Kilomtr.) liegt die jetzige Benediktinerabtei Grüssau. Die Marienkirche ist der prächtigste Barockbau Ostdeutschlands, die Josefskirche einzigartig mit ihren Freskoge-mälden Willmanns.

WEGE: Nur ein kurzes Stück Kunststraße gegen Liebau, dann staubfreier Touristenweg (alte Straße und Feldweg in den Ullersdorfer Wald (Stadtforst Dreistücke) zum Ziederblick, über Lindenau nach Grüssau. (2½ Std.)

Auch über die Annakapelle oder die Görtelsdorfer Felsen (s.o. Nr. 3) kann Grüssau auf Wald- und Wiesenwegen erreicht werden. (3 Std.) Der nächste Weg ist die Kunststraße über Erlendorf (7 Kilomtr.) Von Schömberg führt der

nächste und schönste Touristenweg, der einzige staubfreie Wanderweg über Berg und Wald und Wiese, zu den weltberühmten Felsenstädten

ADERSBACH UND WEKELSDORF

Sie bilden einen Teil des Sandsteingebirges, das sich parallel zum Riesengebirge vom sächsischen Elbsandsteingebirge bis zur Heuscheuer erstreckt.

WEGE: Gelb-weiß, Riesengebirgshauptmarkierung. Braunauer Str. bis Gasthof „Wanderers Rast“, von da ab an der Försterbaude vorbei auf den Buttermilchsteig. An der Landesgrenze, die man auf steilem Pfad schnell erreicht, bietet eine Bank Rast und lädt zu herrlichen Blicken ins Ziedertal und auf die Landeshuter Berge ein. Nach einer Viertelstunde von hier erreicht man das „Kalte Vorwerk“. Blicke auf das Waldenburger und Glatzer Gebirge. Am „Langen Berg“ entlang in herrlicher Landschaft führt der Weg weiter, bis man die Sandsteinformationen in Adersbach sieht. Im Hotel „Zur Felsenstadt“ beginnt die Führung. Dauer der Wanderung knapp 2 Stunden. Die Fahrstraße führt am Reichszollhaus vorbei nach Liebenau, Merkelsdorf, Nieder-Adersbach.

Von Liebenau zweigt ein zweiter Fußweg, die „Alte Straße“ gut markiert, nach Adersbach ab, der den Touristen wegen seiner abwechslungsreichen Natur empfohlen werden kann.

Ein dritter, herrlicher Fußweg, der „Heideweg“ (s. Nr. 5) verbindet Schömberg mit Ober-Adersbach in etwa 1 Stunde. (Gelb-rot). Einzig-artige Blicke von der Bank an der Sandgrube aus auf das Hochgebirge, ins Böhmerland, auf Albendorf, Berthelsdorf ins Ziedertal mit Kloster Grüssau und Genesungsheim Landeshut im Hintergrunde. Felsformationen in Adersbach: Zuckerhut, Zuckerfabrik, Lange Gasse, Großer Ring, unterirdischer Wasserfall in der Goethe-Grotte, Kahnfahrt auf dem 600 Meter hoch gelegenen Felsensee, Pulverturm, Liebespaar, Bürgermeister und Frau, Kapuzinergruft, weltberühmtes siebenfaches Echo u. v. a. m.

Besonders aufmerksam gemacht wird auf das neu angelegte, große Strandbad beim Hotel „zur Felsenstadt“.

Von Adersbach gelangt man bequem zu Fuß oder mittels Bahn oder Autobus nach der Wekelsdorfer Felsenstadt. Der Besuch der Wekelsdorfer Felsenstadt bedeutet ebenso eine große Sehenswürdigkeit für den Fremden. Charakteristisch sind die eigenartigen Gesteinsformationen, die sich mit imposanter Mächtigkeit aufbauen. Bis zum Jahre 1824 war dieses Gebiet vollständig unzugänglich und erst im selben Jahre wurde es durch einen Waldbrand bloßgelegt und von außen her sichtbar. Da die gesamte Kultivierung nur darin bestanden hat, es durch Schaffung von Wegen zugänglich zu machen, so ist der wildromantische Charakter erhalten geblieben. Häufig hat

man den Eindruck, man befinde sich mitten im Urwalde. Bemerkenswert ist auch die Flora, die vielen Arten von Moosen (gegen 400) Flechten, Farnen, von denen die letzteren eine Höhe von 1,5 m erreichen. Ebenso die schöne Wandkartenflechte, die einzelne Felsen mit einem goldigen Schimmer umgibt. In schwindelnder Höhe, scheinbar ohne Halt und Nahrung, wurzeln und gedeihen stattliche Kiefern und Birken. Die einzelnen Felsblöcke erreichen eine Höhe von über hundert Metern. Die Hauptsehenswürdigkeiten im Felsengebiete von Wekelsdorf sind der „Dom“, das große „Amphitheater“, das „Annatal“, Sibirien u. a. m.

TAGESAUSFLÜGE:

Nach den Grenzbauden zur Schneekoppe: Fahrt mit Ziedertalautobus bis Liebau, hier Postauto bis zur deutschen Grenzbaude (1100). Ausgang für jede Hochgebirgswanderung.

Nach Trautenau in der Tschechoslowakei: Mit der Ziedertalbahn bis Alben-
dorf. Von hier Fußwanderung in reizvoller Umgebung nach Petersdorf.
(½ Std.) Hier tschechischer Bahnhof der Strecke Wekelsdorf – Trautenau.
(Auch als Halbtags-tour!)

Oder mit Ziedertalautobus bis Liebau (Grenzbahnhof). Von da der günstige Anschluß über Königshan.

Von Königshan über Freiheit nach Johannisbad.

EISENBAHNWEGE:

(Fahrplan auf der vorletzten Seite dieses Prospektes).

(Umsteigestationen in Klammern).

BERLIN, Görlitzer Bahnhof: Görlitz – Hirschberg – (Ruhbank) – (Landeshut) – Schömburg.

BRESLAU, Freiburger Bahnhof: Königszelt – (Ruhbank) – (Landeshut) – Schömburg.

LIEGNITZ Goldberg – (Merzdorf) – (Ruhbank) – (Landeshut) – Schömburg.
Von Landeshut ab mit der Ziedertalbahn. Kraftwagenverbindung mit Liebau,
Adersbach u. Wekelsdorf. Kraftwagen am Orte. Sonderfahrten.

Ziedertalbahn (Landeshut Schlesien – Albendorf)
Fahrplan gültig ab 15. Mai 1934

*Bemerkungen: 1. Die Zeitangaben entsprechen der Stundenzählung 0-24. Die Abfahrtzeit genau um Mitternacht wird mit 0,00, die Ankunft genau um Mitternacht mit 24,00 bezeichnet. 2. Es bedeutet: * – Zug hält nur nach Bedarf, W – Werktags, S – Sonn- und Feiertags, E – Eilzug, : – zuschlagpflichtiger Schnellzug. 0 – Zug verkehrt nicht täglich oder nur während einer bestimmten Zeitdauer. a – bis 30. 9., d – S an 20,15, b – S an 20,45, ab 1. 10. Görlitz an 19,20, Berlin-Görl. Bahn. an W 23,30, S 23,45. 3. Eine Gewähr dafür, daß die im Fahrplan verzeichneten Züge verkehren und eine Gewähr für die Rück- oder Weiterbeförderung bei Anschlußversäumnis wird nicht geleistet.*

W

i

D

S

In

S

Hi

un

h still,

yll,

ichte!

n

n, —

ssen

ISBN 978-83-974451-2-3

